

Posudek diplomové práce:

Politický systém a socioekonomické proměny v NDR: 1958 – 1968, Jakub Rudý, Ústav politologie, FF UK, Praha 2016, 82 s.

Předložená diplomová práce je věnována problematice základních aspektů vývoje Německé demokratické republiky v politické, ekonomické a sociální oblasti v letech 1958 až 1968. Diplomant se rozhodl aplikovat metodu historické komparace a s využitím konceptu modernizace se zaměřil na porovnání společenského a ekonomického vývoje NDR ve dvou časových úsecích – 1958–1961 a 1961–1963 –, oddělených stavbou Berlínské zdi v srpnu 1961.

Hlavním cílem zvolené komparace bylo analyzovat skutečný dopad a předpoklady reform, ke kterým bylo východoněmecké stranické vedení nuceno přistoupit v důsledku opakujících se sociálně ekonomických krizí, a dále porovnat ekonomickou, sociální a politickou situaci před stavbou Berlínské zdi a po jejím vzniku. Autor si přitom vytyčil čtyři základní výzkumné otázky, sledující jednak omezení, se kterými se musela SED v komparovaném období potýkat při prosazování hospodářské a sociální politiky, jednak proměnu členské základny a ideologického ukotvení pozice státostrany. Diplomant se rovněž zaměřil na otázku modifikace strategie vládnutí SED ve sledovaných časových úsecích a položil si rovněž otázku, zda lze vývoj ve zkoumaných oblastech označit za kontinuální, či zda SED musela po roce 1961 radikálně přehodnotit stanovené společenské cíle.

Práce, která se opírá především o sekundární odbornou literaturu zahraniční provenience, je kromě úvodní části a stručného metodického vymezení rozdělena do šesti kapitol, v nichž autor přibližuje sociálněpolitický a ekonomický vývoj NDR. Přestože diplomant klade důraz na období 1958 až 1968, nastínil v rámci třetí kapitoly (s. 14–24) i základní aspekty vývoje východoněmeckého státu po roce 1949. Správně přitom upozornil, jak na mimořádně obtížnou hospodářskou a sociální situaci, se kterou se komunistické vedení, potýkalo, tak na svízelnou pozici komunistické strany (KPD), která se musela vyrovnat se „silným antisovětským naladěním“ (s. 18) značné části společnosti i s významnou sociálně demokratickou tradicí. Ve stručnosti vysvětlil vznik SED a její následnou transformaci do „strany nového typu“ (s. 19), v případě posuzování intenzity politické represe však opomenul zmínit specifikum zneužití denacifikace i skutečnost, že byla plně v rukou sovětských bezpečnostních orgánů. Autor správně vyzvedl význam červnového povstání roku 1953 (s.

23), které představovalo cenou lekci jak pro mocenský establishment, tak pro východoněmeckou společnost. Bez krize roku 1953 a jejích důsledků nelze plně pochopit události roku 1961 a motivaci SED pro následná sociálněpolitická opatření, od kterých si strana slibovala stabilizaci společenské situace. Práci by jistě prospělo, kdyby byl autor alespoň ve stručnosti zmínil, že na krizové situaci v NDR v roce 1953 se nepříznivě podílelo i zahájení tzv. nového kurzu v Sovětském svazu v létě téhož roku.

V rámci čtvrté kapitoly (s. 25–38) je přiblížen neutěšený stav východoněmeckého hospodářství konce 50. let a snaha SED tuto situaci zvrátit. Návrhy na reformu dirigistického řízení ekonomiky z roku 1957 však byly stranickým vedením odmítnuty jako „revizionistické“ a na stranickém sjezdu SED v létě 1958 byl vyhlášen mimořádně ambiciózní, avšak nerealizovatelný cíl, „dohnat a předejít“ Spolkovou republiku Německo. Následující kroky, kladoucí důraz na výchovu „nového socialistického člověka“ a potřebu dokončit kolektivizaci venkova však ekonomické problémy ještě prohloubily, což jen zintenzivnilo jeden z klíčových problémů NDR, kterým byla masová emigrace. Stavba Berlínské zdi, jejímž politickým a společenským důsledkům je věnována pátá kapitola (s. 39–45) byla pro východoněmecké stranické vedení skutečně existenční záležitostí. Umožnilo mu to nejen zastavit masový odliv obyvatelstva, ale i plně realizovat řadu mocenskopolitických kroků, které by v předchozím období bezesporu vyvolala další emigrační vlnu.

Stěžejní část diplomové práce tvoří kapitola o vývoji v NDR po roce 1961 (s. 46–68), přibližující příčiny ekonomické reformy z roku 1963 a její ideová východiska. Autor zde stručně upozornil na proměnu politického pozadí reformy, která dle jeho soudu představovala mimo jiné i reakci na obnovení důvěry ve vědecko-technický pokrok (s. 50). Škoda jen, že nezohlednil práci českých a německých historiků, porovnávající ekonomické reformy v Československu a v NDR.¹ Kromě nového ekonomického systému autor přiblížil i základní atributy programu SED z roku 1963, kladoucí důraz na vysokou produktivitu práce a připouštějící i jistou dílčí liberalizaci, která se však projevila zejména v kulturní politice a navíc neměla dlouhého trvání, jak dokládá nástup tzv. doby ledové (Eiszeit) v prosinci 1965, jenž bohužel nebyl v práci zohledněn. Diplomát správně upozornil, že celá šedesátá léta „se tak nesla ve znamení protichůdných požadavků“ (s. 62) a zdařile přiblížil jak modernizační prvky východoněmecké společnosti, tak její prohlubující se militarizaci.

Po poněkud stručné kapitole o dění v letech 1963 až 1968 (s. 69–72), které by jistě zasloužilo hlubšího zpracování, představil diplomant v osmé kapitole (s. 73–77) základní

¹ BOYER, Christoph (ed.): *Sozialistische Wirtschaftsreformen. Tschechoslowakei und DDR im Vergleich*, Frankfurt am Main 2006.

výsledky provedené komparace a dospěl přitom k závěru, že ve zkoumaném období lze vývoj NDR a SED interpretovat jako kontinuální. Stavba Berlínské zdi přirozeně zásadním způsobem modifikovala podmínky pro aplikaci stranické politiky, její základní cíl – vysoká míra industrializace a maximalizace produktivity hospodářství – však dle autora zůstal nezměněn (s. 77). Autor v této části výstižně upozornil na proces technokratizace, profesionalizace a jisté racionalizace výkonu panství a správně rovněž postřehl, že SED po celou dobu držela výlučnou pozici státostrany, modifikující strategii vládnutí s ohledem na vnitropolitickou situaci a zahraničně politický vývoj. Celkově však provedená komparace nepřináší zásadnějších poznatků a omezuje se spíše na obecná konstatování.

Diplomat bezesporu prokázal schopnost orientovat se v bohaté literatuře k dějinám NDR a přiblížil řadu důležitých aspektů politického, ekonomického a sociálního vývoje tohoto státu. Práce je převážně popisného charakteru, autor v ní však prokázal schopnost samostatného přístupu a tvůrčího myšlení. Zodpověděl základní výzkumné otázky, nedostatečně však využil komparativní potenciál dané problematiky. Práci hodnotím jako velmi dobrou a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze, 15. srpna 2016

PhDr. Tomáš Vilímek, Ph.D.
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR